

Jana BURGEROVÁ, Ivana CIMERMANOVÁ

Prešovská univerzita

Prešov

Portfólio v primárnom vzdelávaní

Abstract: Portfolio in Primary Education

Evaluation is a tool to the assessment of the status quo. Self-evaluations lead to discovery of weaknesses and strengths of the evaluated person and usually a brainstorming leads to drafting possibilities how to improve the status quo. The key actors in the educational process are pupils and teacher. The significance of European Language Portfolio has been widely discussed. Portfolio enables its users to collect evidence of their abilities and progress. It allows for self-reflection, reflects on goals, helps to find and define the users' strengths and areas which need improvement.

Key-words: portfolio, self-reflection, progress, motivation

Słowa kluczowe: portfolio, samoocena, postęp, motywacja

Na Slovensku pojem *Európske jazykové portfólio* nie je neznámy. Stretávame sa s ním v jazykovom vzdelávaní od roku 1997, kedy sa overovalo i u nás v praxi. Jedná sa o kolekciu materiálov žiaka, ktorá dokumentuje jeho jazykové znalosti a zároveň dáva priestor pre zaznamenávanie jeho jazykového progresu. Veľmi dôležitým aspektom je proces evaluácie materiálov a sebaevaluácie, ktorý je spojený aj s autonómiou žiaka a rozvojom kritického myslenia. V jazykovom portfóliu učiaceho sa nájdeme *Jazykový pas*, *Jazykový životopis* a *Súbor vlastných prác a dokladov*.

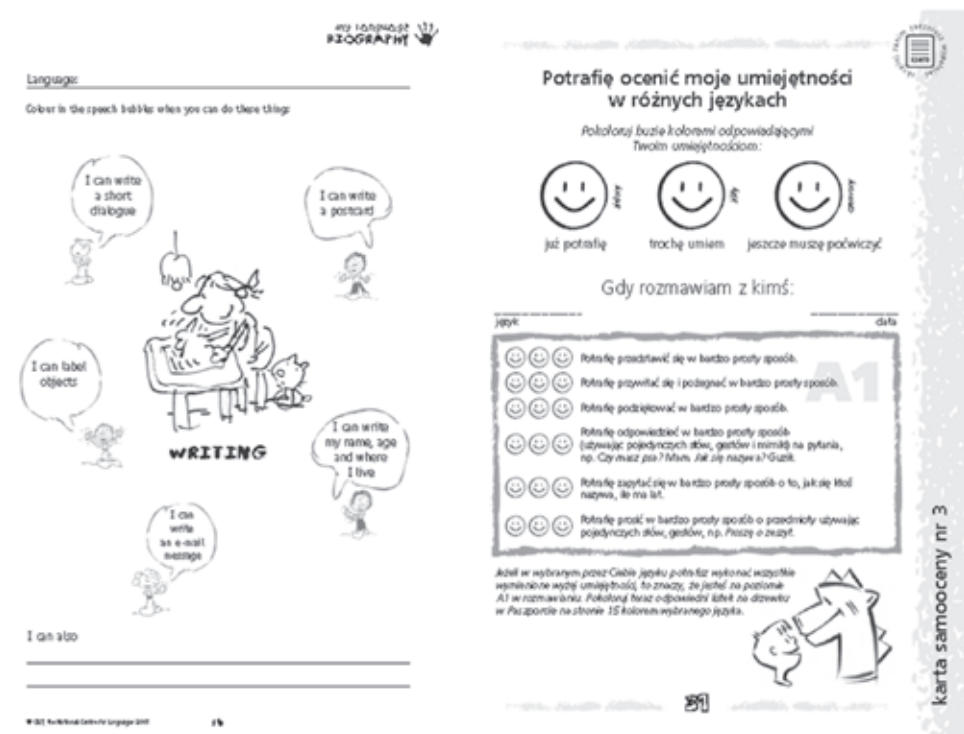
Jazykový pas mapuje jazykové spôsobilosti žiaka a jeho interkultúrne skúsenosti. Jazykový pas zahŕňa i informácie o čiastkových kompetenciách, sebahodnotenie, príp. hodnotenie učiteľa. V jazykovom pase si žiaci zaznamenávajú aj to, aké jazyky sa učia, resp. ovládajú, pričom uvádzajú i úroveň na akej daný jazyk ovládajú. Je to i priestor na uloženie ocenení, certifikátov, či diplomov.

Jazykový životopis je osobnou históriou jazykovej skúsenosti žiaka. Popisujú sa v ňom skúsenosti, kedy sa žiak stretol s cudzími jazykmi, kde a v akej miere ich využil, či sa učil. Súbor prác a dokladov slúži na uschovanie vybraných prác žiaka, ktoré mapujú jeho prácu na hodinách alebo i mimo nich v cu-

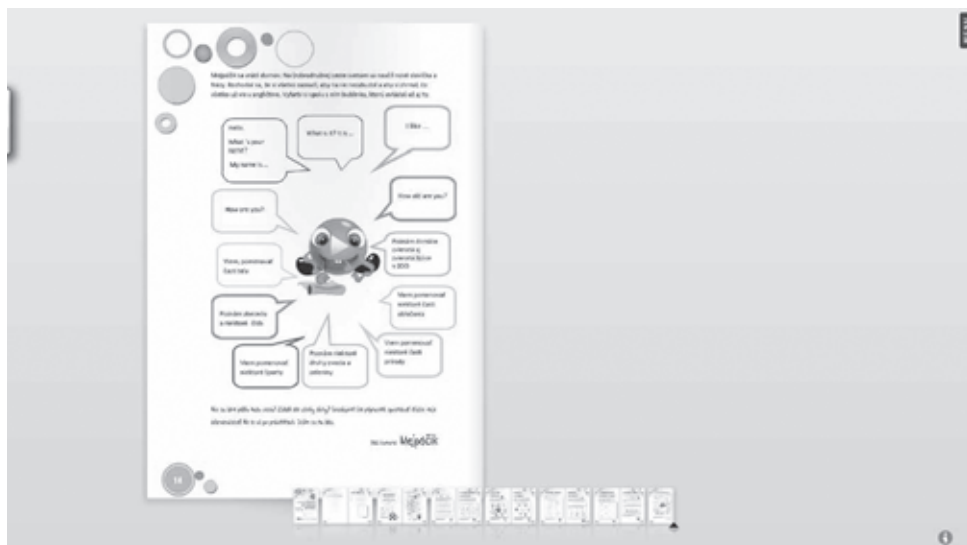
dzom jazyku, resp. k rozvoju jazykových kompetencií. Žiaci si tam zvyčajne ukladajú svoje najlepšie práce.

Jednotlivé verzie jazykových portfólií sú prispôbené vekovej a jazykovej úrovni ich užívateľov. Viacerí vydavatelia učebníc pripravili Portfóliá, ktoré sú viazané priamo na konkrétnu učebnicu a teda progres žiakov je jednoduchšie mapovateľný. Na internete je možné stiahnuť viaceré verzie pre vekovú kategóriu 6–11 rokov (pozri ukážky na obr. 1). Niektoré krajiny majú dokonca portfólia i pre deti v predprimárnom veku (napr. Poľsko, Španielsko). Na Slovensku sa v školskom roku 2013/2014 bude overovať experimentálna verziu dokumentu *Európske jazykové portfólio pre žiakov vo veku 7–10 rokov*.

Práca s portfóliom vedie žiakov k sebahodnoteniu, zrekapitulovaniu naučeného, sledovania svojho progresu, čo pozitívne vplýva na motiváciu a zároveň vedie k autonómnosti žiaka. Pri sebahodnotení mu napomáhajú sebahodnotiace tabuľky, rovnako jeho práce v časti *Dossier* umožňujú sledovanie rozvoja jeho jazykových spôsobilostí. Nejedná sa však len o jazykové spôsobilosti, ale pri vhodnom vedení si žiaci budujú i učebné stratégie, ktoré dokážu celoživotne využívať.

Obr. 1. Ukážka anglického a poľského portfólia pre žiakov mladšieho veku

Obr. 2. Ukážka z digitálneho portfólia určeného pre 1. ročník (<http://www.mejp.zshajik.sk/index.php/2013-03-17-17-30-49/portfolio-pre-1-rocnik-zs>)

V roku 2009 bola publikovaná dopadová štúdia o EJP vo vzťahu k niektorým kľúčovým aspektom jazykového vzdelávania. Pozitívne zistenia respondentov výskumu možno zhrnúť nasledovne: učitelia, ktorí pracovali s portfóliom, upravili svoj spôsob práce v triede, bol sledovaný pozitívny dopad na národné kurikulá, portfólio sa stalo dôležitým pedagogickým nástrojom. Používanie portfólia pre deti mladšieho školského veku veľmi dobre korešponduje so súčasnými trendmi vo vyučovaní jazykov¹.

Vzhľadom na to, že dnešné deti sú „digital natives“ (narodené v digitálnej ére), dostupné sú už i elektronické portfólia, kde je možné elektronicky spracovať obsah a následne ho uložiť. Žiak teda môže kdekokoľvek pracovať na portfóliu bez toho, aby ho prenášal (pozri obr. 2).

Vo všeobecnosti, bez závislosti na vek a typ portfólia môžeme konštatovať, že portfólio vedie k zvýšeniu motivácie, nakoľko práca s portfóliom umožňuje personalizáciu, umožňuje žiakovi reflektovať svoje učenie sa, organizovať svoje učebné materiály a zároveň umožňujú žiakom mapovať svoje kultúrne skúsenosti a zdieľať ich so svojimi spolužiakmi. Samozrejme, že práca s portfóliom priniesla i negatívne skúsenosti, ktorých príčinám sa treba vyhýbať, resp. je potrebné ich minimalizovať. Žiaci často strácajú svoje veci a preto je vhodné ich uskladňovať v škole, najmä priamo u učiteľa a nie v triede. To však znamená, že žiaci pracujú s portfóliom na hodine a nie doma. Práca so žiakmi 1. a 2. ročníka si potrebujú neustálu asistenciu učiteľa, alebo rodičov, keďže žiaci ešte nevedia čítať. Materiály musia byť jednoduché, zaujímavé, aby žiaci sami chceli ich vypíňať.

O desať rokov neskôr po spustení portfólia pre žiakov jazykov sa začalo overovanie i využívanie portfólia študentov učiteľstva. Dokument EPOSTL (*Európske portfólio študentov učiteľstva cudzích jazykov*) uviedla Rada Európy v roku 2007. Tento dokument je voľne dostupný na webe (<http://www.ecml.at/epostl>) a jeho cieľom je viesť študentov k reflexii ich kompetencií a spôsobilostí, pripraviť študenta na jeho budúcu profesiu, vytvoriť priestor na diskusiu medzi študentmi a ich cvičnými ako i vysokoškolskými učiteľmi, viesť ich k sebahodnotiacim procesom, poskytnúť im nástroj na zaznamenávanie ich progresu.

Hlavnými súčasťami EPOSTL sú osobné vyjadrenia, filozofia, motivácia pre výber tohto povolania a cieľ, ktoré chce študent dosiahnuť. Druhou súčasťou je Sebahodnotenie, ktoré mapuje čo je študent schopný urobiť, to, čo už vie (tieto položky nachádzame aj v žiackom jazykovom portfóliu *Viem...*). Treťou časťou je Súbor vlastných prác a dokumentov, kde študent ukladá svoje práce, príp. prípravy, spätné väzby (od študentov, cvičných učiteľov, učiteľov). Študentské portfólia sú využívané na viacerých učiteľských fakultách, najmä v súvislosti s praxou, ale i prípravou a výstupov na iných kurzoch.

¹ M. Sticheva, G. Hughes, H. Speitz, *The European Language Portfolio: An impact study*, 2009, http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/elp-reg/Source/History/Impact_study_EN.pdf, s. 12 (cit. 2013-09-12).

Študent učiteľstva v porovnaní s učiteľom v praxi je neustále nútený svojou situáciou sa vzdelávať, pozorovať vyučovacie hodiny v rámci pedagogicko-psychologickej praxe, následne ich analyzovať so svojim cvičným učiteľom, plánovať vlastné vyučovacie hodiny, pristupovať k sebareflexii a vyvodzovať závery pre budúce pedagogické pôsobenie. Vo svojom portfóliu, kde uskladňujú všetky materiály týkajúce sa praxe — počnúc popisom kontextu, v ktorom sa ich pozorovania a prax realizovali, cez profily študentov, plány hodín až po záverečnú, sumárnu sebareflexiu s návrhmi na zlepšenie vlastného výkonu. Učiteľ v praxi musí byť vysoko vnútorne motivovaný, aby tieto kroky pravidelne realizoval.

Nielen žiak vstupuje každodenne do triedy, ale i jeho učiteľ. Tretí typ portfólia, ktorý uvádzame je učiteľské portfólio, ktoré nie je novou témou v odbornej učiteľskej komunite. K. Wolf, B. Whinery a P. Hagerty² už v roku 1995 sa suportívne vyjadrili ku tejto problematike, avšak už rok predtým bol realizovaný prieskum, v ktorom J. L. Herman a L. Winters³ skúmali povahu dovtedy publikovaných textov týkajúcich sa spomínanej problematiky. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že portfólio je flexibilný dokument, resp. zbierkou dát, ktoré obsahujú informácie o práci jeho majiteľa. Takéto portfólio napomáha vytvoriť, ujasniť si a vyhodnotiť filozofiu, metódy a prístupy k vyučovaniu. Zároveň umožňuje prezentovať kvality učiteľa a súčasne dokumentuje jeho profesionálny rozvoj. Pri objektívnej analýze a reflexii dokáže identifikovať a formulovať oblasti na zlepšenie.

Tento dokument, resp. zbierka dokumentov je spravidla členený na tri základné zložky (podobne ako to bolo uvádzané v portfóliách vyššie). Zahŕňa učebné (učiteľské) povinnosti, filozofiu a ciele a výsledky učiteľa. Jeho obsah a spracovanie závisí od jeho potrieb. v prvej zložke (učiteľské povinnosti) sa zväčša uvádza zoznam vyučovaných predmetov s informáciou o triedach a žiakoch, študentoch, ocenení študenti na jednotlivých súťažiach, či prezentácie študentov na rôznych fórach apod. v zložke filozofia a ciele by učiteľ mal zadefinovať svoje výchovné a vzdelávacie ciele ako i nástroje, akými ich chce dosiahnuť (prečo učí, ako učí a ako meria efektívnosť). Tieto ciele majú širší charakter a následne sa transformujú do subcieľov pre jednotlivé vzdelávacie aktivity. Zložka Výsledky učiteľa zväčša zahŕňa sebahodnotenie, ktoré môže byť podložené i ukážkami žiackych, študentských prác. Zároveň tu môžu byť uložené i hodnotenia, resp. spätná väzba od žiakov, či kolegov, ktorí im pozorovali vzdelávacie aktivity, záznamy z hospitácií apod. Takéto portfólio je vlastne celoživotným záznamom aktivít a výsledkov práce učiteľa, ktorý mapuje jeho profesijný vývoj. Nie je to však dokument, ktorý neustále rastie. Niektoré položky

² K. Wolf, B. Whinery, P. Hagerty, *Teaching Portfolios and Portfolio Conversations for Teacher Educators and Teachers*, „Action in Teacher Education“ 17, 1995, č. 1, s. 30–39.

³ J. L. Herman, L. Winters, *Portfolio Research: A slim collection*, „Educational Leadership“ 52, 1994, č. 2, s. 48–55.

pribúdajú, iné sú nahradené, či vyradené z portfólia. Učitelia si v portfóliu mnohokrát ukladajú i časovo-tematické plány, nové materiály (aj keď väčšina učiteľov si kvalitné materiály systematicky uskladňuje v samostatných zložkách či krabiciach pre ďalšie použitie).

R. Edgerton, P. Hutchings a K. Quinlan sumarizujú výhody učiteľských portfólií do 4 bodov.

— Postihuje komplexnosť učenia (portfólio obsahuje reflexiu na obsah toho, čo učiteľ učí, koho učí ako i za akých podmienok; portfólio prezentuje názory učiteľa v toku času atď.).

— Zodpovednosť za hodnotenie je v rukách učiteľa (učitelia prezentujú výsledky svojej práce a teda sú priamo zapojení do hodnotenia ich práce; portfólio rozširuje optiku hodnotenia a neobmedzuje ju na hodnotenie na základe klasifikácie žiakov apod.).

— Navádza k zlepšovaniu a reflexii (tvorba portfólia automaticky vedie k reflexii, čo umožňuje napríklad porovnanie očakávaní a reálnych výstupov; v prípade, že portfólio je sprístupnené iným učiteľom, umožňuje to vzájomné obohacovanie sa).

— Buduje kultúru vzdelávania (portfólio môže poskytnúť bohatý a kontextualizovaný zdroj informácií o výsledkoch učenia, ktoré môžu byť využité v rôznych situáciách ako je hodnotenie, zvyšovanie efektívnosti, prehľad pedagogických aktivít apod.)⁴.

Najsilnejšou stránkou portfólia je, že pri jeho tvorbe si každý musí nastaviť zrkadlo a konštruktívne a kriticky vnímať svoju prácu. Jej postupné zefektívňovanie (okrem iného zaznamenané i v portfóliu) je motivujúcim faktorom pre jeho ďalší rozvoj, čo sa následne pozitívne odráža v jeho práci, atmosfére v triede a jej výsledkoch.

Bibliografia

- Černotová M. a kol., *Uplatnenie absolventov učiteľstva v praxi a ich reflexia pregraduálnej prípravy*, Prešov 2006.
- Edgerton R., Hutchings P., Quinlan K., *The Teaching Portfolio: Capturing the Scholarship in Teaching*, Washington 1991.
- European Portfolio for Student Teachers of Languages: A reflection tool for language teacher education*, 2006, <http://www.ecml.at/mtp2/FTE/pdf/STPEExtract.pdf>, (cit. 2007-03-12).
- Herman J. L., Winters L., 1994, *Portfolio Research: A slim collection*, „Educational Leadership“ 52, 1994, č. 2, s. 48–55.

⁴ R. Edgerton, P. Hutchings, K. Quinlan, *The Teaching Portfolio: Capturing the scholarship in teaching*, Washington 1991, s. 4–6; cit. podľa: M. Kaplan, *The Teaching Portfolio*, 1998, http://www.crlt.umich.edu/sites/default/files/resource_files/CRLT_no11.pdf (cit. 2013-07-20).

- Kaplan M., *The Teaching Portfolio*, 1998, http://www.crlt.umich.edu/sites/default/files/resource_files/CRLT_no11.pdf, (cit. 2013-07-20).
- Lukáč E., *Pregraduálna príprava učiteľov z hľadiska jej modelov*, [in:] Černovová M. a kol., *Uplatnenie absolventov učiteľstva v praxi a ich reflexia pregraduálnej prípravy*, Prešov, 2006.
- Sepešiová M., *Učiteľ a nové výzvy vo vyučovaní cudzích jazykov. Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie III*, „Ročenka Centra celoživotného a kompetenčného vzdelávania Prešovskej univerzity v Prešove“ 2012.
- Sticheva M., Hughes G., Speitz H., *The European Language Portfolio: An Impact Study*, 2009, http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/elp-reg/Source/History/Impact_study_EN.pdf (cit. 2013-09-12).
- Straková Z., *Teaching English at Primary Level: From principles to practice*, Prešov 2011.
- Thomas D., Straková Z., Prčíková M., Fedáková K., *Príručka pre cvičných učiteľov cudzieho jazyka*, Prešov 1997.
- Turek I., *Ako sa naučiť učiť?*, Prešov 2003.
- Wolf K., Whinery B., Hagerty P., *Teaching Portfolios and Portfolio Conversations for Teacher Educators and Teachers*, „Action in Teacher Education“ 17, 1995, č. 1, s. 30–39.

